

15.10.2024

KELA/6436/2024
Julkaisu rajoitettu

Lausunto asiassa HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kansaneläkelaitos (Kela) täydentää 1.10.2024 antamaansa lausuntoa seuraavasti.

Kela järjestää asiakkaille Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) mukaisesti kuntoutuspalveluina ammatillista kuntoutusta, harkinnanvaraista kuntoutusta, vaativaa lääkinällistä kuntoutusta sekä kuntoutuspsykoterapiaa. Kelan kuntoutuspalveluiden saajamäärät ovat kasvaneet huomattavasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuonna 2014 edellä mainittujen kuntoutuspalveluiden saajia oli yhteensä 107 107 ja vuoteen 2023 mennessä saajamäärä on noussut 172 581 kuntoutuspalvelun saajaan. Ratkaistujen asioiden määrä on noussut mainitulla tarkastelujaksolla 101 315 ratkaisulla.

Kelan kuntoutuspalveluissa haasteena nähdään jatkuva asiakasmäärän kasvu suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Asiakasmäärän kasvu on suorassa yhteydessä Kelan työmäärään. Niukat tuottavuusohjelman myötä niukkenevat henkilöstöresurssit näkyvät muun muassa siinä, että ratkaisutoiminnan läpimenoaika pitenee eli asiakkaat saavat päätöksensä hitaammin ja kuntoutuksen aloittaminen viivästyy. Kelalle tulisi turvata tarvittavat resurssit myös järjestelmäkehittämiseen (esimerkiksi rekisteröitymismenettely), jolloin rajallisia henkilöstöresursseja vapautuu kustannustehokkaasti ratkaisutyön käyttöön.

Hyvinvointialueiden haasteet näyttäytyvät Kelassa etenkin kuntoutukseen ohjautumiseen liittyvissä näkökohdissa, esimerkkinä hyvinvointialueiden haasteet neuropsykiatrisissa palveluissa ja mielenterveyspalveluissa. Kuntoutusetuudet ovat terveysperusteisia etuuksia pois lukien KKRL 7 a §:n mukainen nuoren ammatillinen kuntoutus.

Tällä hetkellä lasten ja nuorten neuropsykiatristen diagnoosien määrä kasvaa vuosittain. Kaikilla hyvinvointialueilla ei toistaiseksi ole kattavia palvelupolkuja kyseiselle asiakasryhmälle, mikä johtaa siihen, että hyvinvointialueet ohjaavat asiakkaita kasvavissa määrin Kelan kuntoutukseen. Usealla hyvinvointialueella on haasteita etenkin mielenterveyspalveluihin pääsyssä. Asiakkaat saattavat joutua odottamaan pitkiä aikoja päästäkseen lääkärin vastaanotolle kuntoutustarpeen arvioimiseksi, mikä viivästyttää kuntoutuspalveluiden piiriin hakeutumista.

Siirtymät terveydenhuollosta Kelan kuntoutuspalveluihin eivät ole aina oikea-aikaisia. Konkreettisia asiakasmääriä on haastavaa arvioida. Asiakas saatetaan ohjata kuntoutukseen tilanteessa, jossa asiakas tarvitsisi ensisijaisesti hoidollisia interventioita tai asiakkaalle aloitettu hoito on kesken (esimerkiksi kuntoutuspsykoterapiassa alkuvaiheen hoito ei ole toteutunut). Kelassa on havaittu, että nuorten kuntoutuspalveluihin (Oma väylä, Nuotti-valmennus) ohjautuu runsaasti psyykkisesti oireilevia nuoria, joita ei voida riittävästi tukea kuntoutuksella. Kela järjestämään KKRL 7 a §:n mukaiseen nuoren ammatillisen kuntoutukseen ei vaadita diagnoosia, vaan palvelu on tarkoitettu matalan kynnyksen palveluksi tilanteissa, joissa toimintakyvyn olennainen heikentyminen ei johdu sairaudesta tai vammasta. Erityisesti Nuotti-valmennukseen on ohjautunut kuitenkin runsaasti nuoria, jotka eivät pääse tarvitsemiinsa mielenterveyspalveluihin. Osa näistä nuorista on jonossa hyvinvointialueiden palveluihin, mutta ohjautuvat pitkien jonotusaikojen vuoksi Kelalle.

Tilastoiden perusteella näyttäytyy, että työkyvyttömyyden kesto (keskimääräinen sairauspäiväraha-kausi) on venynyt tarkastelujaksolla 2021 – 2023 eritoten työttömyystaustaisten henkilöiden osalta.

Sairauspäiväraha-kauden pitkittymisen syinä ovat olleet mm. haasteet hoitoon pääsyssä ja hoidon vaikuttavuudessa, kuntoutustarvetta ei ole tunnistettu tai tarvittavia kuntoutuspalveluja ei ole ollut tarjolla.

Mikäli kuntoutukseen ohjautumista ei tapahdu varhaisessa vaiheessa tai ohjautuminen tapahtuu hetkessä, jolloin henkilön sairaus tai elämäntilanne ei mahdollista kuntoutukseen osallistumista, on kuntoutuksen vaikuttavuus heikkoa. Kelan selvityksen mukaan paluu kuntoutustuelta työelämään ei ole kovin yleistä¹.

Jotta kuntoutus olisi vaikuttavaa, sen tulee olla oikea-aikaista sekä tarkoituksenmukaista. Kuntoutuksen oikea-aikaiseen toteutumiseen vaikuttaa niin hyvinvointialueiden kuin Kelankin käytettävissä olevat resurssit. Kela pitää tärkeänä, että hyvinvointialueilla tulisi olla jatkossa resursseja tuottaa palveluita siten, ettei hoitoa tarvitsevat terveydenhuollon asiakkaat ohjautuisi epätarkoituksenmukaisesti Kelan kuntoutuspalveluiden piiriin, mutta myös siten, että hyvinvointialueilla pystyittäisi tunnistamaan kuntoutustarve oikea-aikaisesti.

Mia Helle
yksikön päällikkö

Seija Sukula
etuuspäällikkö

¹ Koskenvuo et al. (2023): Selvitys kuntoutustukea saaneista, Aiempi tutkimus ja rekisteriseuranta vuonna 2015 kuntoutustuen aloittaneista.